

begríp

moslims

christenen

NR. 87

DE BEDEVAART

Ten Geleide

Op tientallen plaatsen in katholiek Nederland werden vroeger bedevaarten gehouden, met name naar Maria oorden. Ook buiten ons land trekken Lourdes, Rome en Jeruzalem nog steeds ontelbare pelgrims, al is de reis nu veel sneller dan in de middeleeuwen, toen men er maanden, zo niet jaren, over deed om naar Jakobus van Compostella te pelgrimeren langs geijkte wegen en aloude, erkende haltes. Toch is er een groot verschil met de moslimse bedevaart, de *ḥaddjz*. De christelijke bedevaarten zijn min of meer ontstaan uit de volks-pieteit en behoren meer tot een stuk cultureel erfgoed dan dat ze verplichte rituelen bevatten. De *ḥaddjz* daarentegen is een van de vijf zuilen of pijlers van het islamitische geloof.

Elke inleiding over de islam spreekt er over maar schaars zijn de nederlandse toegankelijke publicaties die er wat uitvoeriger op ingaan (cf. blz. 12). Toch is concrete informatie onontbeerlijk voor scholen, kerken, interculturele of intergodsdienstige manifestaties. Vandaar dit nummer.

We beginnen met een overzicht van de riten. Dan volgen enkele indrukken van een Nederlands echtpaar. De moslim mystiek benadert de pelgrimage heel anders, evenals de ideoloog van de Iraanse revolutie, die deze reis beschouwt als een "uittocht" uit economische onderdrukking en politieke overheersing. De avontuurlijke noot is te vinden in "Westerlingen in Mekka en Medina".

Een woord van oprechte dank rest ons aan Mw. M. van Beek v.d. Eerden die voor het laatst dit nummer van BEGRIP in buitengewone omstandigheden weer voortreffelijk heeft verzorgd.

We wensen u allen een gezegend Kerstfeest en een prettige jaarwisseling.

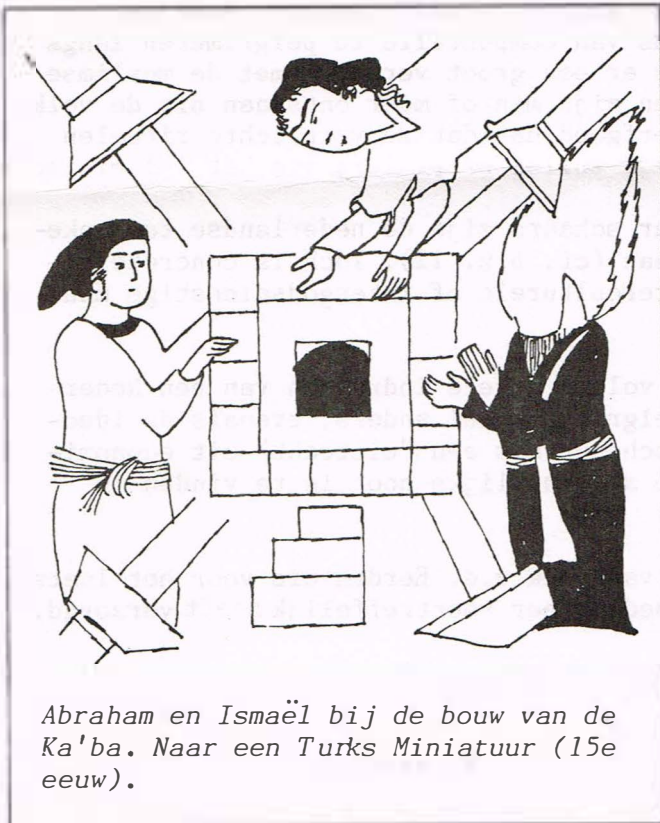
P. Reesink.

No. 87 nov./dec. 1987
Abt. (5 nrs. per jaar) f 16,-
losse nrs. f 4,- incl. porto
giro 4300211 t.n.v.
Cura Migratorum - BEGRIP

BEGRIp
Luybenstraat 17
5211 BR DEN BOSCH
Tel: 073 - 145159

1. Inleiding

Voor de komst van de Islam waren bedevaarten zeer populair bij de Arabieren. Een van de bekendste bedevaarten was de tocht naar de *Ka'ba*, een gebouwtje in Mekka, vlak bij de heilige Zamzam bron. Volgens de moslimse overlevering (*ħadieth*) werd de *Ka'ba* door Adam gebouwd aan de hand van een hemel-model en na de zondvloed herbouwd door Abraham en Isma'il. De zwarte Steen (*al-ħadzjar al-aswad*), op een hoek in de *Ka'ba* ingemetseld, ontving Adam uit de hemel. De steen raakte verloren in de zondvloed, maar werd van Abu Qubays, een lage berg bij Mekka, door engelen aan Adam teruggebracht, toen deze bezig was de *Ka'ba* te herbouwen. De Zamzam bron ontstond op wonderbare wijze, toen Hagar en Isma'il door Abraham weggestuurd waren en Hagar vertwijfeld naar water zocht om de dorst van haar kind te lessen.

Abraham en Ismaël bij de bouw van de *Ka'ba*. Naar een Turks Miniatuur (15e eeuw).

In de tijd van Mohammed (570-632) waren leden van de stam van de Quraish bewakers van de *Ka'ba* en de Zamzam. Muhammad's grootvader zou de bron opengelegd hebben, toen ze verzand was, en daardoor het voorrecht hebben gekregen om de pelgrims water te geven. In zijn jeugd zal Mohammed wel deelgenomen hebben aan de godsdienstige feesten in Mekka en bij de *Ka'ba* gebeden

hebben. De overlevering verhaalt dat hij bij herstellingswerkzaamheden van de *Ka'ba* raad gaf hoe men de steen kon terugplaatsen zonder strijd te verwekken tussen de ouderlingen.

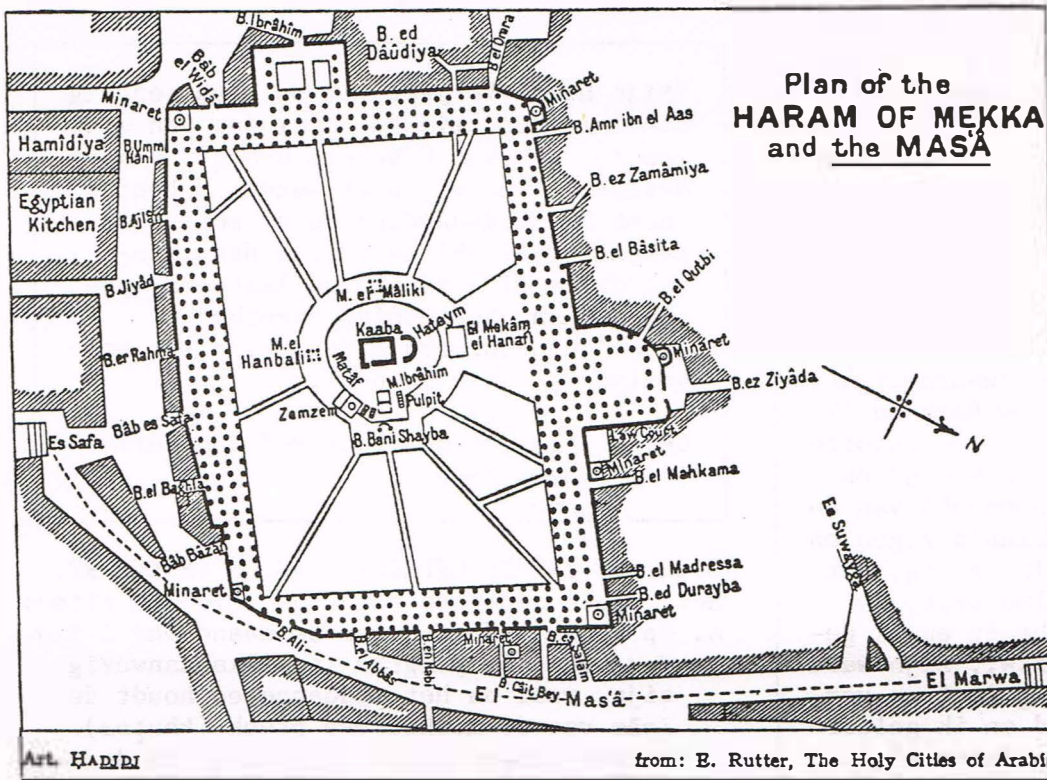
Bij het begin van zijn carrière als profeet distancieerde Mohammed zich van de *Ka'ba* en de afgoderij die daar gepleegd werd. Hij maakte Jerusalemtot qibla ofwel gebedsrichting. Twee jaren nadat hij in 622 naar Medina was uitgeweken, maakte hij Mekka tot qibla en gingen zijn gedachten meer en meer uit naar zijn vaderstad. In 630 nam hij bezit van Mekka. Hij verwijderde alle sporen van afgoderij uit de *Ka'ba* en verklaarde de omgeving van Mekka *harām*, d.w.z. verboden gebied voor niet-Moslims. In 632 ging hij ter bedevaart. Kort daarna stierf hij. Deze bedevaart, die *ħaddzj al-widā'* ofwel Vaarwel Bedevaart genoemd wordt, is het model voor de latere bedevaarten geworden.

2. Het heiligdom van Mekka

Het heiligdom van Mekka is een ommuurde ruimte van ongeveer 165 bij 108 m., waar plaats is voor zo'n 35.000 pelgrims. In het midden bevindt zich de *Ka'ba*, een gebouw van ongeveer 12 bij 10 m., dat evenals de binnenplaats geen enkele gelijke zijde heeft. De hoogte is ongeveer 15 m. De muren zijn van graniet, het dak en de vloer van marmer. Er is een deur in de muur aan de oostkant, twee meter boven de grond. Het beroemdste deel van de *Ka'ba* is de Zwarte Steen, ingemetseld in de zuidoostelijke hoek, 1½ m. boven de grond. Zijn kleur is donker-rood, bijna zwart. Hij heeft een doorsnee van ongeveer 18 cm. De Zwarte Steen is waarschijnlijk een overblijfsel van de voor-islamitische cultus van heilige stenen.

Behalve de *Ka'ba* zijn er nog andere gebouwtjes en voorzieningen in het Mekkaanse heiligdom. Een paar stappen van de oostelijke hoek van de *Ka'ba* bevindt zich de Zamzam bron. De put is 39 m. diep en het water zilt. Rond de *Ka'ba* loopt een plaveisel (de *maṭāf* d.w.z. plaats voor de omgang), dat aan de noordkant om een lage, half-cirkelvormige muur (*ħaṭīm*) heengaat. De *maṭāf* is omgeven door kolommen die op de rand van het plaveisel staan. Men bereikt de *maṭāf* door de poort, *Bāb Bani Shaiba*, die tegenover de deur van de *Ka'ba* ligt.

3. Het verloop van de bedevaart

Vrouwen dragen een lange mandel van het hoofd tot de voeten, maar het gezicht en de handen mogen onbedekt blijven. Men mag sandalen dragen, maar geen schoenen. De gewijde staat moet bewaard blijven tot het einde van de bedevaart. De gewijde staat begint, wanneer de pelgrim zijn intentie maakt en zegt: "Allah is de grootste" (*Allāhu akbar*). Dan volgt het bekende gebed: *labbaika Allāhumma, labbaik*, "Tot uw dienst, Heer" dat gedurende de bedevaart steeds herhaald wordt.

De bedevaart zoals wij die nu kennen is eigenlijk een combinatie van twee bedevaarten: de 'umra en de ḥaddzj, die men misschien respectievelijk de "kleine bedevaart" en de "grote bedevaart" zou kunnen noemen. Waarschijnlijk vond de eerste plaats in het najaar en de tweede in de herfst. Het middelpunt van de eerste was Mekka en van de tweede 'Arafat. Mohammed deed in 632 beide bedevaarten tegelijk en zo werd de 'umra en ḥaddzj één bedevaart, gewoonlijk ḥaddzj genoemd en nu de vijfde zuil van de Islam. Wel wordt er nog steeds een onderscheid gemaakt tussen 'umra en ḥaddzj. De volledige, verplichte bedevaart kan alleen gedaan worden op de bepaalde tijd van de maand *Dhu l-Hiddzja*, maar de 'umra kan op iedere tijd van het jaar gedaan worden. Beide vereisen dezelfde voorbereiding, maar de ritens verschillen.

3.1. DE VOORBEREIDING.

Voor het bereiken van de heilige plaats houdt de bedevaartganger stil op bepaalde plaatsen waar hij zich klaar maakt om de heilige plaatsen te betreden. Om in de gewijde staat (*iḥrām*) te geraken neemt hij een bad, knipt haar en nagels en zalft zichzelf. Dan trekt hij de pelgrimskleren aan. Dat zijn twee witte kledingstukken; een wordt gedragen rond het middel van navel en knieën, het andere over de linker schouder, zodat de rechter arm bloot blijft.

3.2. DE 'UMRA, EERSTE DEEL VAN DE BEDEVAART.

De 'umra omvat twee ritens: de ommeegang (*ṭawāf*) en het lopen op een drafje (*sa'y*). De ommeegang (*ṭawāf*). De pelgrim gaat de heilige moskee binnen door de poort, *Bāb al-Salām*, met de rechtersvoet eerst over de drempel. Over de binnenplaats gaat hij door de poort, *Bāb Banī Shaiba*, naar de Ka'ba.

"O Allah! Vergroot de Eer, Roem, Grootheid en Waardigheid van dit huis en ook van degenen, die deze eer en waardigheid met zich meevoeren, vergroot ook hun eer, kundigheid en vooruitgang! O Allah! U bent vrede en alle vrede komt van U, derhalve laat ons in vrede leven".

Gebed bij het zien van de Ka'ba.

Indien mogelijk, kust hij de Zwarte Steen; zoniet, dan raakt hij hem aan met zijn hand of stok of wuift een kus erheen.

"O Allah U bent vrede en alle vrede komt van U en de vrede keert naar U terug. O mijn Heer! Laat mij in vrede leven en laat mij het Huis van Vrede (Paradijs) binnengaan. O mijn Heer! U bent de Grote Zegen en U bent de Heer van de hoogste hoogten, O! Bekleeder van Macht en

Waardigheid. O Allah! vergroot Roem, Eer, en Waardigheid van Uw huis en vergroot zijn roem en eerbied met de roem en eerbied van Hadj en Oemrah".

Gebed bij het zien van de Zwarte Steen.

Zo maakt hij zeven ommezingen, van rechts naar links.

"O Allah! Ik geloof onvoorwaardelijk in U en in de waarheid van Uw Boek en ik onderwerp mij aan de plechtige belofte aan U gedaan (om dat na te komen) en wel volgens de regels (Soennah) van de H. Profeet Moehammad, Allah's zegen en vrede zij over Hem; en ik getuig, dat er geen Allah is dan Allah zelf, de enige, die geen genoot heeft en ik getuig, dat Moehammad, S.A.W., zijn ware Profeet is; ik heb mijn geloof en vertrouwen in Allah gesteld en ik geloof niet in kwade geesten en demonen".

Gebed bij het begin van de tawaaf (kringloop om de Ka'ba).

"O Allah! Verberg me in de schaduw van Uw Troon (Arsj) op de dag, wanneer er geen schaduw zal zijn, en als niets zal overblijven, dan Uw verschijning (gezicht) en zal ik mogen drinken uit de Bron van Uw Profeet Moehammad, S.A.W., over wie Uw zegeningen en vrede moge rusten, een behaaglijke en geruststellende dronk, waarmee onze dorst wordt geleest in de eeuwigheid".

Gebed tijdens de tawaaf.

Na de zevende ommezing drukt hij zich tegen de muur van de Ka'ba tussen de deur en de Zwarte Steen, bidt achter het gebouwtje toegewijd aan Abraham en verlaat de moskee door de poort, *Bāb al-Şafā*.

De Snelloop (Sa'y). Buitengekomen, begint de pelgrim meteen aan de snelloop tussen de twee heuvels, *al-Şafā* en *al-Marwā*, gelegen aan de oost-kant van de moskee. De pelgrim moet op een drafje zeven keer de afstand tussen de heuvels afleggen. Na de zevende keer eindigt hij bij *al-Marwā* en heeft nu de 'umra voltooid. De pelgrim die alleen maar de 'umra doet, beëindigt nu de gewijde staat door zich te scheren etc. De pelgrim

in *qirān*, d.w.z. klaar voor de volledige bedevaart, blijft in gewijde staat te Mekka voor het tweede gedeelte.

"Mijn Heer! Vergeef mij en wees genadig over mij door mij te bevrijden van mijn zonden, waarvan U kennis draagt. U weet datgene, wat wij niet weten; U bent de meest Eerbiedwaardige en de meest Verhevene. O Allah! Laat mijn Hadj aanvaardbaar zijn voor U en laat onze pogingen haar bestemming bereiken en (laat) die ook een middel zijn ter vergeving van onze zonden".

Gebed tijdens de "looppas" van Marwa naar Safa.

3.3. HET TWEEDE GEDEELTE VAN DE BEDEVAART.

Het tweede gedeelte omvat de volgende riten:

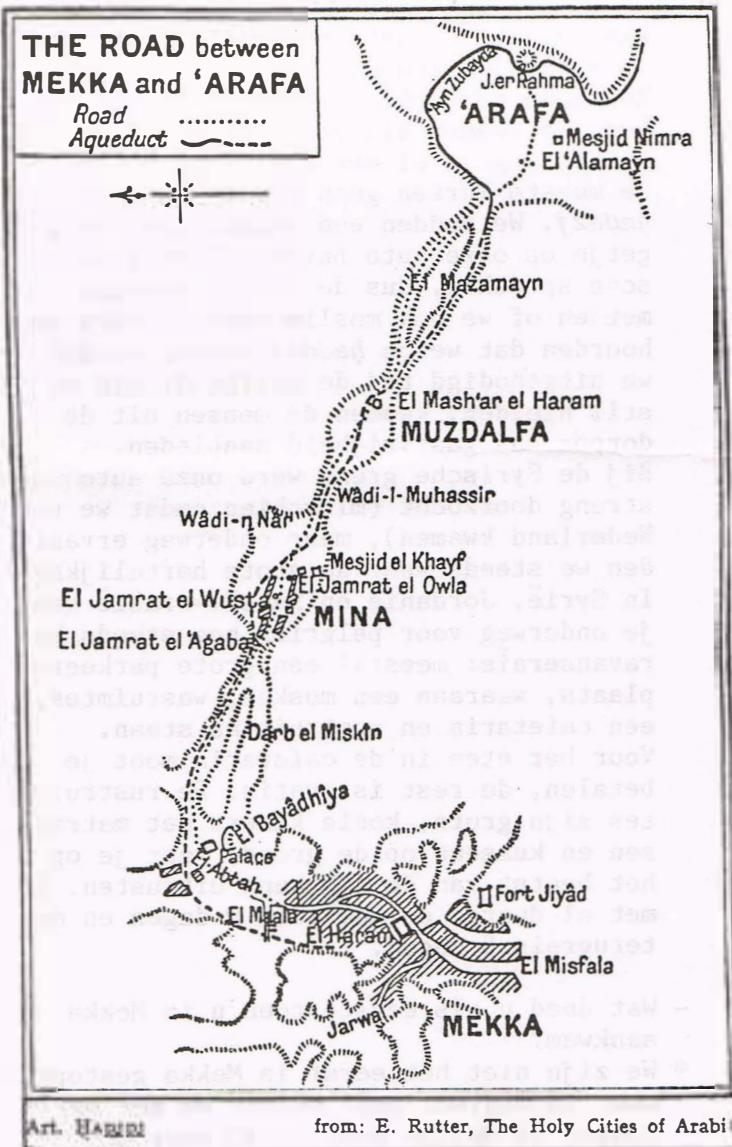
- a. Op de zevende dag van de maand *Dhu l-Ĥid-dzja* moet de pelgrim in Mekka aanwezig zijn, want na het middaggebed houdt de *imām* van de moskee een preek (*khuṭba*) over de manier en de betekenis van de bedevaart.
- b. Op de achtste dag, die de dag van het dorst lessen (*yaum al-tarwiya*) genoemd wordt, omdat de pelgrim zich moest voorzien van een voorraad water voor zichzelf en zijn lastdier, begeven de pelgrims zich op weg naar 'Arafat, een afstand van ongeveer 21 km. Na acht km. bereiken de pelgrims Mina waar het middaggebed verricht wordt. Sommige pelgrims blijven 's nachts in Minā, maar de meesten gaan door naar 'Arafat.
- c. Op de negende dag moet de pelgrim voor de middag in 'Arafat zijn. 'Arafat is een grote vlakte Ten oosten ligt de berg 'Arafat, 45 tot 60 m. hoog, de Berg der Ontferming (*dzjabal al-raḥma*). Vanaf de middag tot zondsondergang moet de pelgrim "staan voor God" in de vallei van 'Arafat. Dit staan is het hart en essentiële gedeelte (*rukṅ*) van de bedevaart. Als iemand ook maar een gedeelte hiervan mist, is de bedevaart ongeldig. Terwijl de pelgrims daar staan, roepen zij steeds *labbaika Allāhumma labbaik*, "Hier ben ik, Heer, tot uw dienst".

"Ik verzoek Allah om vergiffenis, buiten wie geen andere godheid bestaat. En ik vraag de Heerser over alle heersers mijn verzoek te aanvaarden". Hoe rein en onbevlekt is Allah. Hij alleen is waardig vereerd te worden. Er is geen andere Allah dan Allah zelf. Hij is de Groot-

ste Wij hebben niet de kracht om iets te doen of ons te beschermen tegen verleidingen van het kwaad, dan met de wil van Allah, de Glorierijke, de Machtige".

Gebed tijdens het verblijf in 'Arafat.

- d. Op de negende dag, na zonsondergang, gaan de pelgrims naar Moezdalifa, dat ongeveer halverwege tussen 'Arafat en Mina ligt. Dikwijls gaat het er haastig aan toe. De volgende morgen gaan de pelgrims vroeg op weg om voor zonsopgang in Mina aan te komen.

soort bassin ervoor. Dit wordt *dzjamrat al-'aqaba* genoemd. Het woord *dzjamra* betekent "steentje", maar de naam is overgedragen op de drie kolommen, *al-ulā*, "de eerste", *al-wustā*, "de middelste" en *al-'aqaba*, "de helling". Bij aankomst in Mina werpt iedere pelgrim zeven steentjes naar de *dzjamrat al-'aqaba*, terwijl hij zegt *bismillāh Al-lāhu Akbar*, "in de naam van Allah. Allah is de grootste". De handeling wordt uitgelegd als het stenigen van Satan. Volgens de moslimse overlevering werd Abraham hier door satan bekoord en dreef hem weg met stenen.

Met het stenen gooien begint het beëindigen van de gewijde staat en de terugkeer naar het gewone leven. Van nu af mag het woord *labbaika* niet meer gebruikt worden. De eigenlijke *ḥaddzj* is afgelopen, ofschoon er nog enkele ritens plaats vinden. De pelgrims brengen dierenoffers ergens in Mina maar bij voorkeur zo dicht mogelijk bij de *dzjamrat al-'aqaba*, waar Abraham verondersteld wordt voorbereidingen te hebben getroffen voor het offeren van Isma'il. De dieren worden ritueel geslacht. Een gedeelte werd door de pelgrims gegeten, een ander werd gegeven aan de armen die van Mekka waren gekomen. Sommige stukken werden in de zon gedroogd en meegenomen naar huis. Het grootste gedeelte werd in de grond gestopt. Nu zijn er grote koelruimten om het vlees te bewaren.

Na het offerbrengen wordt de gewijde staat gedeeltelijk opgeheven. Men mag weer scheren en knippen, maar seksuele gemeenschap en alles wat daarmee samenhangt blijft verboden. De pelgrims gaan naar Mekka om de ommegang te verrichten. Daarna keren ze terug naar Mina waar ze de tiende, elfde en twaalfde dag feestelijk doorbrengen.

Iedere pelgrim gooit elke dag zeven steentjes naar de drie kolommen, zodat hij op de dertiende dag in totaal zeventig steentjes heeft gegooid.

De pelgrim die nu *al-ḥādzj* genoemd mag worden, heeft nu al de verplichte ritens met bijbehorende gebeden volbracht, maar er blijven nog enkele ritens over die aanbevolen worden zoals extra ommegangen van de Ka'ba en het drinken en meenemen van Zamzam water.

De meeste pelgrims verlaten Mekka na enkele dagen, maar sommigen blijven om hun kennis van de Islam te verrijken of zelfs om handel te drijven. Sommige pelgrims bezoeken nog eerst Medina, de stad van de Profeet, of Jerusalem alvorens naar

- e. Op de tiende dag, reizen de pelgrims vroeg in de morgen, naar Mina. Zij die lopen leggen een gedeelte van de weg af op een drafje. Onderweg verzamelen de pelgrims zeventig steentjes. Wanneer de pelgrims aankomen bij de helling ('aqaba) naar Mina, passeren zij een zuil met een

huis terug te keren. Gewoonlijk worden de pelgrims bijgestaan door gidzen die hen voorlichten over de rit en de bij-

behorende gebeden voorzeggen.

M. Geijbels.

Interview

Wat betekent de *ḥaddzj* voor de gelovigen, die deze bedevaart uitvoeren?

Hoe zijn hun ervaringen in het Mekka van anno 1987?

Om daar een impressie van te krijgen, hadden we een gesprek met de heer en mevrouw Chandoe, die dit jaar samen op *ḥaddzj* zijn geweest.

- U komt allebei uit Suriname. Gingen moslims vroeger vanuit Suriname vaak naar Mekka?

* Nee, door de lage levensstandaard aldaar konden zich heel weinigen dat veroorloven. Dat gebeurt nu veel vaker. Het is vanuit Suriname veel duurder dan vanuit Nederland. Veel Surinaamse moslims zijn op *ḥaddzj* gegaan nadat ze in Nederland zijn gaan wonen. Je ziet ook wel, dat kinderen hun ouders vanuit Suriname naar Nederland laten komen, zodat ze van hieruit op *ḥaddzj* kunnen. Tegenwoordig gaan veel mensen niet één, maar meerdere malen naar Mekka. Dat heeft vóór- maar ook nadelen: vroeger was het een gebeurtenis, die het hoogtepunt in het leven van een moslim vormde, nu is het voor sommigen bijna een toeristische reis. Een ander nadeel is, dat het aantal pelgrims zó sterk stijgt, dat de situatie in Mekka onhoudbaar wordt. Nochtans wordt er niet "gemord". Een ieder komt aan zijn trekken. De Saoedische regering beperkt nu het aantal pelgrims: er mogen er hoogstens 4 miljoen komen per jaar. Elk land krijgt een bepaald contingent toegewezen. Voor Europa en de twee Amerika's is dat nog onbeperkt.

- Hoe bent u dit jaar naar Mekka gegaan?

* Heel ongewoon: met de auto. Het lukte ons daar permissie voor te krijgen van de Saoedische regering. We zijn allebei wel eens eerder naar Mekka geweest, met het vliegtuig. Maar vliegen is toch minder echt: je stapt hier op Schiphol in en stapt 5 uur later in Jeddah uit.

8 Uur na je vertrek sta je bij de Ka'aba! Met een auto besef je, dat het een echt lange reis is. Je moet moeite doen om er te komen.

- Hoe was de reis erheen?

* Het was een onvergetelijke ervaring. We hadden ons voorgesteld, dat het erg moei-

lijk zou zijn, slechte wegen, communicatie-problemen, lange wachttijden. Het viel allemaal enorm mee.

Het Europese gedeelte was nog het meest moeilijke. We reisden via Duitsland, Oostenrijk, Joegoslavië, Bulgarije, Turkije, Syrië en Jordanië. In Joegoslavië waren de wegen het slechtst. We moesten lang wachten aan de grens. We reden mee met een stoet Nederlandse caravans en kampeerauto's, mensen die in Joegoslavië op vakantie gingen.

Zodra we in Turkije waren, ging het beter. We kwamen bij stopplaatsen onderweg bussen tegen vol met andere pelgrims; de meeste Turken gaan met de bus op *ḥaddzj*. We hadden een islamitisch vlaggetje op onze auto bevestigd en Arabische spreuken, dus de mensen vroegen meteen of we ook moslim waren. Zodra ze hoorden dat we op *ḥaddzj* waren, werden we uitgenodigd bij de maaltijd. Als we stil hielden, kwamen de mensen uit de dorpen ons gastvrijheid aanbieden. Bij de Syrische grens werd onze auto streng doorzocht (misschien omdat we uit Nederland kwamen), maar onderweg ervoeren we steeds weer de grote hartelijkheid. In Syrië, Jordanië en Saoedi-Arabië heb je onderweg voor pelgrims nog steeds karavanseraï's: meestal een grote parkeerplaats, waaraan een moskee, wasruimte, een cafetaria en rustruimte staan. Voor het eten in de cafetaria moet je betalen, de rest is gratis. De rustruimte zijn grote, koele kamers met matrassen en kussens op de grond, waar je op het heetst van de dag kunt uitrusten. Al met al duurde de heenreis 9 dagen en de terugreis 6 dagen.

- Wat deed u als eerste toen u in Mekka aankwam?

* We zijn niet het eerst in Mekka gestopt, maar in Medina: daar kwamen we het eerst langs. In Medina moet je 40 keer de *ṣalāt* verrichten in de moskee van de Profeet, dat wil zeggen 8 maal de 5 dagelijkse gebeden daar opzeggen.

Van Medina zijn we naar Mekka gereisd. Een eind buiten de stad (ongeveer 7 km.) begint het heilige gebied. De grens wordt langs de weg aangegeven met 2 zuilen. Daar is weer een parkeerplaats, een plaats voor het gebed en wasgelegenheid.

Binnen het heilige gebied mag je niet komen met je privé-auto. Wel rijden er constant bussen heen en weer tussen de parkeerplaats en de stad.

We hebben daar onze auto neergezet, een douche genomen en ons in de voorgeschreven pelgrimskleding gestoken.

Formeel moet je dat al doen als je op reis gaat, dus als je nog thuis bent. Als de reis lang duurt, mag je je pelgrimskleding weer uittrekken, maar bij het binnenkomen van Mekka trek je de kleren weer aan.

De kleding bestaat uit 2 witte doeken voor mannen: één voor om je middel, één voor om je schouders. Voor vrouwen is het kleding die sober en decent is.

- Wat viel u op bij het binnenkomen van Mekka?

* Je bent met erg veel dingen tegelijk bezig. Het was een enorme drukte, het lijkt wel of Mekka elk jaar drukker wordt. We wilden vooral zo gauw mogelijk bij de Ka'aba komen om de begroeting-*tawāf* (de begroetingsomgang om de Ka'aba) te doen. Maar het duurde wel even om daar te komen. Bij de Ka'aba is een moskee van 2 verdiepingen (de dak- en kelderverdieping meegerekend zijn het er vier), die reusachtig groot is. Er kunnen wel 1 miljoen mensen in. Toch is de moskee altijd vol, dag en nacht. Veel Surinamers gaan bij voorkeur midden in de nacht naar de Ka'aba, dan is het iets minder druk. We zijn daar in de moskee een tijd gebleven. Er heerst daar toch een heel speciale sfeer, om de Ka'aba heen: mensen uit alle windstreken komen daar samen. Je beleeft er iets van de eenheid van de Islam.

- Had u ook contact met de Saoedi's?

* Ja, hoewel we geen gids huurden. Veel pelgrims doen dat, omdat zo'n gids je uitlegt wat je moet doen op de *haddzj*. Maar wij vonden een gids onnodig en duur. Ik (meneer Chandoe) spreek wat Arabisch, dan gaan contacten wat makkelijker. Zodra men hoort dat je uit Nederland komt, krijg je positieve reacties: men ziet je als een rijke, die wat te besteden heeft. Veel Saoedi's hebben Nederland ook bezocht, b.v. om er te studeren. En ook nu nog studeren veel Saoedi's hier. We vonden dat de omgeving van Mekka zelf er veel mooier uitzag dan een paar jaar geleden. Je denkt dat je naar de woestijn gaat, maar er zijn tegenwoordig overal bomen geplant. We hebben tuinen gezien, weilanden en zelfs velden met graan en watermeloenen. De opvang van de pelgrims vonden we ook erg goed.

De Saoedi's doen alles om het verblijf voor *haddjzi's* zo aangenaam mogelijk te maken.

Pelgrim met bezittingen verlaat Mina.

- Hoe ging het na die eerste avond?

* De eerste avond begint op de 7e dag van de pelgrimsmaand. Maar er zijn ook pelgrims die op de ochtend van de 8e dag beginnen. Iedereen gaat dan de stad uit. Je moet de nacht doorbrengen in een plaats die Mina heet, even buiten Mekka. Daar moet je in tenten wonen. Dat klinkt nogal primitief, maar het is tegenwoordig erg goed georganiseerd. Dat moet ook wel met zoveel pelgrims en de haast ondragelijke hitte. De Saoedische regering heeft daar een reusachtig tentenkamp opgesteld en iedereen krijgt een plaatsje in een tent toegewezen. In onze tent sliepen zo'n ± 200

mensen. De tenten hebben tegenwoordig zelfs ventilatoren en waterkoeling!

- Zijn mannen en vrouwen gescheiden?

* Nee, als je met een groep gekomen bent, blijf je meestal bij elkaar in dezelfde tent.

* Mevrouw Chandoe: in onze tent zaten naar mijn idee meer vrouwen dan mannen! Je ziet tegenwoordig veel meer jongen mensen de *ḥaddzj* maken. Veel vrouwen waren jong en hadden hun kinderen bij zich. Het viel me wel op, dat de meesten maar één of twee kinderen hadden. In zo'n tent raak je vaak intensief met elkaar in gesprek. Omdat iedereen uit alle delen van de wereld komt, is het vaak praten met handen en voeten. Dan komt enige kennis van de Arabische taal goed van pas, want veel moslims kennen een beetje Arabisch.

- De volgende dag ga je naar 'Arafat. Is het niet vermoeiend om daar de hele dag te staan?

* Nee, daar moet u zich geen verkeerde voorstelling van maken. Sommigen vinden dat ze het alleen goed doen als ze expres in de brandende zon gaan staan. Maar dat is helemaal niet nodig! Er zijn tegenwoordig overal Nimbomen geplant, die veel schaduw geven. Daaronder zijn ze gaan zitten. Voor ons was 'Arafat het meest spirituele moment van de *ḥaddzj*. Je vraagt daar God om vergeving van je zonden, voor die van je ouders, voor die van iedereen die je kent, voor die van de hele wereld. Het was 50°C, maar we hebben het nauwelijks gemerkt.

- Waarom is 'Arafat zo'n hoogtepunt?

* Dat is de plek waar de laatste verzen van de Koran aan de Profeet zijn geopenbaard: 'Heden heb ik uw religie voor u vervolmaakt en mijn genade aan u voltooid en ik heb er mijn welbehagen in, dat uw religie de islam is'. (Soera 5:3).

Hier heeft de Profeet afscheid genomen van alle moslims, zijn laatste toespraak gehouden en voor de moslims om vergeving gebeden. Daarom is 'Arafat een symbool voor de eenheid van de moslims en de volmaaktheid van de islam. Maar het is ook de plek waar je alleen bent met God. 'Arafat is eigenlijk twee dingen: een verdieping van je eigen relatie met God en tegelijk een ontmoeting met andere mensen, Je kookt en eet samen, je praat met mensen uit heel andere culturen, waarmee je je toch verbonden weet door hetzelfde geloof.

* Mevrouw Chandoe: die saamhorigheid, de onderlinge hulpvaardigheid, hebben we eigenlijk al tijdens de reis heel sterk

ervaren. Voor mij was de hele *ḥaddzj* als een droom. We verstonden elkaar vaak niet, maar we waren met hetzelfde bezig en iedereen was hartelijk en aardig voor de anderen.

- Het is duidelijk, dat de *ḥaddzj* veel hoogtepunten voor u had. Waren er ook problemen?

* Ja, vooral de drukte. Het lijkt wel of er elk jaar meer mensen zijn. Op de laatste dag, toen we het afscheidsbezoek brachten aan de Ka'ba, hadden we nog een angstaanjagende ervaring. Het was tijd voor de *ṣalaat*, dus alle mensen op dat enorme plein bogen zich voorover. Opeens hoorden we geschreeuw, gedrang en vóór we wisten wat er gebeurde, was iedereen in onze directe omgeving in paniek geraakt en velen van hen onder de voet gelopen waaronder ook ik. Waarschijnlijk waren het demonstranten, uit een bepaalde "hoek", die er een gewoonte van hebben gemaakt om de laatste acht jaar de *ḥaddzj* te komen "verzieken". In ieder geval begon iedereen in paniek weg te vluchten. We verloren elkaar volledig uit het oog. Mijn vrouw werd gered door een paar jongens, die haar naar de tweede verdieping van de moskee meenamen. Ik zelf werd omver gelopen en door twee stevige Turken van de grond getild. Toen ik weer bij mijn positieven kwam, zag ik overal politiemannen staan die gewonden en ontredderden hielpen. Mijn eerste gedachte was: wat moet ik doen als mijn vrouw daarbij is? Gelukkig liep het goed af. Maar ik heb geen woord over voor mensen, die zó de sfeer van de *ḥaddzj* verstoren! Als men tijdens de *ḥaddzj* problemen, moeilijkheden, ongemakken of onaangename ervaringen ondervindt, mogen deze volgens de Tradities niet "wereldkundig" worden gemaakt. Het behoort tot de beproevingen van de *ḥaddzj*. Maar dit doe ik in dit geval om de "demonstranten" er even op te wijzen, dat de *ḥaddzj* in wezen het geheel van alle goede handelingen (lees: gebeden) van een moslim inhoudt en de heilige Qur'aan zegt het volgende hierover: "dan zij er geen wulpsheid van taal, noch beschimping, noch gekrakeel (opstootjes etc.) tijdens de *ḥaddzj*. (K.2, 197). Toekomstige *ḥaddzji*'s worden verzocht dit ter harte te nemen.

Interview door Drs. G. Spielman.

De mystieke Islam en de bedevaart

In de mystieke islam wordt vooral benadrukt dat een bezoek aan de Ka'ba alleen zinvol is, als de pelgrim de intentie heeft zijn spiritualiteit te verdiepen: niet het geographische Mekka is belangrijk, maar de geestelijke reis. Zo zegt bijv. Ibn al 'Arabi dat de echte Ka'ba zich niet in Mekka maar in het menselijk innerlijk bevindt. De moslim kan één keer of vaker in zijn leven naar het huis van God in Arabië gaan om daar zeven maal de rondgang om de Ka'ba te verrichten, hij kan het ook dagelijks doen en dichterbij. Zo schreef Al Djzunayd, een gematigd mysticus uit Bagdad (gest. 910/298) met als bijnaam "de pauw der derwisjen" en "de sheik der sheiks" een gefingeerd gesprek, dat duidelijk de bedoeling van de ḥaddzj aangeeft:

(H = degene die de bedevaart gedaan heeft.
I = de interviewer).

- H. Ik ben naar Mekka geweest om de ḥaddzj te doen.
- I. Deed je echt de ḥaddzj?
- H. Ja, met Allah's hulp heb ik de ḥaddzj volbracht!
- I. Vertel me, toen je je huis verliet en op weg ging, heb je toen afscheid genomen van al je slechte eigenschappen, je opstandigheid en je ongehoorzaamheid?
- H. Nee, daar heb ik niet aan gedacht.
- I. Dan ben je niet van huis vertrokken. Maar heb je niet voortdurend tijdens je reis, iedere keer wanneer je die onderbrak om 's nachts te gaan rusten, het gevoel gehad dat je een nieuwe afstand had afgelegd op de weg naar een beter begrip van leven?
- H. Nee, dat gevoel is niet bij me opgekomen!
- I. Dan heb je, terwijl je op reis was, geen voet verzet.
En toen je aankwam op de plaats, waar je het pelgrimskleed moest aantrekken, heb je toen niet tegelijkertijd met je gewone plunje je verkeerde neigingen afgelegd?
- H. Nee, die ervaring had ik niet!
- I. Dan heb je het pelgrimskleed niet aantrokken.
En toen je om de Ka'ba liep, zag je toen niet in je verbeelding Gods schoonheid?
- H. Nee, dat geluk heb ik niet gesmaakt!
- I. Dan heb je dus niet om de Ka'ba gelopen. Maar toen je heen en weer liep tussen Safa en Marwa, was je je toen niet bewust van de symbolische betekenis van wat je deed?
- H. Nee, daar herinner ik me niets van!

- I. Dan heb je niet heen en weer gelopen tussen Safa en Marwa.
En toen je in Mina aankwam, had je toen geen afstand genomen van elk aards verlangen?
- H. Nee, dat gevoel had ik niet.
- I. Dan ben je niet in Mina geweest.
Maar toen je in de vlakte van 'Arafat was, had je toen niet de indruk dat er een sluier voor je bewustzijn werd weggetrokken en dat je in direkt contact stond met de eigenlijke werkelijkheid?
- H. Nee, die indruk had ik niet.
- I. Dan ben je ook niet in de vlakte van 'Arafat geweest.
Maar teruggekomen in Mina om een offer te brengen, slachtte je toen niet tegelijk met dat offerdier je menselijke hartstochten en verlangens?
- H. Nee, dat doel heb ik niet bereikt.
- I. Dan heb je het offer niet gebrächt.
Maar toen je steentjes wierp, naar de steenhopen van Mina, wierp je toen niet tegelijkertijd elk gevoel van jaloezie en ambitie af?
- H. Nee, dat idee is niet bij me opgekomen.
- I. Dan heb je in Mina geen steentjes geworpen. In feite heb je geen enkel onderdeel van de pelgrimstocht volbracht. Het enige, wat je kan doen om de zaak in orde te brengen is de hele zaak overdoen, maar dan in de geest van Abraham, om op die manier zijn geestelijk niveau te bereiken.

De populaire Turkse soefi Dżalālu ddīn Rūmi, in Turkije bekend als Mevlana, geboren rond 1200 in wat nu Afghanistan heet, vestigde zich na veel omzwervingen in de Turkse stad Konya. Hij uitte zijn mystieke ideeën in Poëzie-vorm. De *mashnawi*, in het Perzisch geschreven, als resultaat van mystieke extases, beslaan 6 delen van meer dan 5000 coupletten.

Het volgende fragment heet: Ik ben de Ka'ba.

"Bayazid, de sheik van een godsdienstige gemeenschap, haastte zich naar Mekka om de grote en de kleine pelgrimstocht te volbrengen. In iedere stad, waar hij doorheen trok, stelde hij allereerst een onderzoek in naar de heiligen, die daar woonden. Hij placht zonder ophouden te vragen: 'Wie is daar in de stad, die op geestelijk inzicht bogen kan?' God zeide: 'Waarheen gij op uw reizen ook trekken moogt, gij moet allereerst een heilig man bezoeken'. Ga, en zoek de schat, die niet kan vergaan, werelds profijt en verlies komen in de tweede plaats, beschouw hen als de tak, niet als

de wortel. Wie zaait is uit op tarwe, ook het kaf wordt zijn deel, maar in de tweede plaats. Indien gij kaf zaait, zal geen tarwe komen, zoek een man, zoek een man, zoek een man.

Mohammed biddend bij de ka'ba.
(Naar een turkse miniatuur, 17e eeuw).

Wanneer de tijd om de pelgrimstocht te ondernemen is aangebroken, moet gij u opmaken om de Ka'ba te bezoeken; wanneer gij dat hebt voleindigd, moogt gij Mekka gaan zien. Bij de hemelvaart van den Profeet ging het om het visioen van den Geliefde, terloops zag hij het empyreum en de engelenscharen. Het volgende verhaal licht dat toe. Een noviet bouwde eenmaal een nieuwe woning; zijn Pir kwam en zag het huis. De sheik wilde zijn nieuwe discipel op de proef stellen. Hij vroeg hem: 'Waarom hebt gij een raam gemaakt, o kameraad?' Het antwoord klonk: 'Opdat het licht door die weg naar binnen mag stromen'. De sheik zeide: 'Dat mag slecht een nevenbedoeling zijn, uw hoofddoel moet blijven, dat gij door dit kanaal de oproep tot het gebed hoort'. Op zijn tocht naar de Ka'ba zocht Bayazid iemand te vinden, die de Khizr van zijn tijd was. Hij werd een grijsaard gewaar, die gebogen

ging als de nieuwe maan, hij nam bij hem de majesteit en het geestelijk gesprek van heilige mannen waar. Zijn ogen zagen niet en zijn hart was verlicht gelijk de zon: hij was als een olifant, dromend van Hindustan. Met gesloten ogen, in slaap gezonken, aanschouwde hij talloze schoonheden; wanneer hij de ogen opende, zag hij ze niet langer - het is wonderbaarlijk. Verscheidene wonderen zijn in de slaap geopenbaard geworden; in de slaap wordt het hart een venster. Wie wakker is en schone dromen droomt, is een ingewijde in de goddelijke geheimenissen; smeer zijn stof over uw ogen. Bayazid zette zich neer voor den grijsaard en ondervroeg hem over zijn innerlijke staat: hij bevond, dat hij een dervish was en een huisvader. De grijsaard sprak: 'Waar gaat gij heen, o Bayazid? Naar welke plaats wilde gij die bagage voeren, in welk vreemd land?' Bayazid gaf ten antwoord: 'Morgenochtend zal ik de reis naar de Ka'ba ondernemen'. 'Zo', riep de ander, 'welke maatregelen hebt gij getroffen voor onderweg?' 'Ik heb tweehonderd zilveren dirhems', sprak hij, 'zie zij zijn genaaid in een pand van mijn jas'. 'Volbreng zevenmaal de ommegang rondom mij en wees er zeker van, dat dit beter is, dan de rondgang om de Ka'ba gedurende uw pelgrimstocht. Leg deze geldstukken vóór mij, o edelmoedige man. Weet, dat gij dan de grote pelgrimstocht hebt afgelegd en dat gij ook de kleinere volbracht hebt. Gij hebt dan het eeuwige leven beërfd, gij zijt rein van ziel geworden en hebt de berg der zuiverheid beklommen. Bij de waarheid van de Werkelijkheid, die uw ziel gezien heeft; ik zweer u, dat Hij mij verkoren heeft boven zijn huis te Mekka. Want ofschoon de Ka'ba het huis is waar de dienst van God wordt gehouden, zo is de vorm waarin ik geschapen werd het huis van zijn innerlijkste bewustzijn. Nimmer sinds God de Ka'ba heeft gemaakt, is Hij het binnengegaan en niemand dan de levende God alleen is ooit dit huis binnengegaan. Wanneer gij mij hebt gezien, hebt gij God gezien: gij zijt dan de Ka'ba der oprechtheid omgegaan. Mij dienen is God gehoorzamen en Hem eer bewijzen: hoed u ervoor, dat gij niet denkt, dat God van mij gescheiden is. Open uw ogen wijd en zie naar mij, opdat gij het licht van God in den mens moogt zien'. Bayazid sloeg acht op die mystieke uitspraken en plaatste ze in zijn oor als een gouden ring. Met de hulp van den grijsaard bereikte hij tenslotte het doel van zijn reis; de adept verwierf het meesterschap".

Uit: R. van Brakell Buys, *Djalalu 'ddin Rumi*. Fragmenten uit de Mashnawi. De Arbeiderspers, Amsterdam, 1952, p.188-191.

'Ali Sjarie'ati en de pelgrimsreis

'Ali Sjarie'ati is een Sji'itische revolutionaire denker. Hij is de ideoloog geweest van de Iraanse revolutie. Na sociologiestudies in Parijs doceerde hij in Iran. Hij probeerde het Sji'itische islamitische denken in het licht van het marxisme en van moderne filosofische stromingen te herformuleren. De God van 'Ali is de God van de onderdrukten. De Koran moet volgens hem gelezen worden als een kritiek op de geschiedenis. God's woord leert dat de macht van despoten nimmer blijvend is. De ware islam is strijd voor gerechtigheid en revolutie tegen tyrannie.

De pelgrimsreis naar een nieuwe maatschappij

"Ali Shari'ati is eerder een populair dan een groot denker geweest. Toch is het leerzaam nog iets nader kennis te nemen van zijn revolutionaire ideeën en te zien hoe hij die opvattingen vanuit zijn islamitisch geloof legitimeert. Hij doet dit onder meer in een werk dat 'Pelgrimsreis' (*ḥaddzj*) heet. Hij maakt gebruik van namen van gestalten die in de koran en de traditie (en ook in de bijbel) voorkomen, waarbij Farao het symbool van onderdrukking, Korach (of Croesus) het symbool van kapitaal en kapitalisme en Bileam het symbool van hypocrisie. Hieronder volgt een fragment uit zijn 'Pelgrimsreis'.

God veroordeelt onderdrukking, onwetendheid en hypocrisie. Hij kritiseert die geestelijke leiders die bewust of onbewust mensen misleiden in plaats van hen te leiden. Pelgrims kunnen (tijdens bepaalde momenten van hun pelgrimsreis naar Mekka en andere plaatsen) hun problemen met mensen uit andere delen van de wereld bespreken die hetzelfde geloof, dezelfde liefde, noden en ideologie hebben. Islamitische denkers en intellectuelen, die hier vergaderen en vrijheidsdenkers, die kolonialisme, onderdrukking, armoede, onwetendheid en corruptie in hun eigen land bestrijden, leren elkaar daar kennen, discussiëren over hun problemen, vinden oplossingen en vragen elkaar om hulp. Polytheïsme is het opium voor het volk. Wie zijn de onderdrukkers die tegen God rebel leren en de mensenrechten niet achten? (...). Zij zijn de onderdrukkers die de posities die alleen aan God behoren usurperen. (...). Monotheïsme: eenheid van attributen. Polytheïsme: Drieëenheid van de attributen. De drieëenheid! Kain de moordenaar, verschijnt met drie gezichten en regeert de kinderen van Abel. Er is één Kain en zijn drie ge-

zichten zijn: Farao, Korach (of Croesus) en Bileam.

Lang geleden leefden de mensen als broeders. Bossen en rivieren waren hun gemeenschappelijk bezit. Zij allen hadden aanzittende aan de vrije tafel van de natuur hun deel. Vissen en jagen waren een middel om voedsel te verkrijgen om te overleven. God was de enige eigenaar en alle mensen werden als gelijken beschouwd. Mensen hielden zich aan de moraal van Abel en leefden zoals hij. Maar Kain werd de boer en maakte op het land als zijn eigendom aanspraak en legde daarmee beperkingen op aan het gebruik ervan. De eenheid was verbroken! Het aanbidden van één God werd vervangen door het aanbidden van vele; Kain verscheen met drie gezichten en mensen aanbaden hem in plaats van God.

De drie onderdrukkers zijn de drie gezichten van Kain, de eigenaar die zijn broeder Abel doodde en herder en hoeder werd van Abel's verweesde kinderen. De moordenaar wordt de erfgenaam van de slachtoffers (...). Het is de traditie van Kain, dat zijn kinderen, wolf vos en rat - de wolf staat voor onderdrukking, de vos voor bedrog, de rat voor sluwheid en het schaap voor slavernij - hun best doen de kinderen van Abel (mensen) als schapen te hoeden door onderdrukking, hersenspoeling en despotisme. Dat is de reden waarom af en toe in verschillende perioden in plaats van een filosoof, geleerde of het hoofd van een centrum van cultuur, een opvoedingsinstelling, wetenschappelijk gezelschap of godsdienstige tempel, een herder of ongeletterde plotseling uit het hart van de woestijn wordt geroepen en zijn kudde verlaat om de leider te worden en om de slachtoffers van Kain's macht te bevrijden.

De geschiedenis door, steeds wanneer een boodschapper optrad temidden van zijn volk om zijn zending te vervullen of wanneer een verantwoord persoon de zaak van de gerechtigheid droeg, dan wordt gepoogd door de regerende machten hem te vermoorden. 'Zij die ongelovig zijn in de openbaringen van God en de profeten zonder rechtsgrond en diegenen die hen doden die tot gerechtigheid oproepen, zeg hen een pijnlijke bestraffing aan,' (koran 3:21).

Kain bracht een verdeling in twee klassen tot stand en maakte zo de geschiedenis bipolair en verkeerde de eenheid in dualiteit.

Korach maakt een hele show van zijn rijkdom en wordt met zijn paleis door de aarde opgeslokt, een voorbeeld voor hen die de voorkeur geven aan de vlietende rijkdom van deze wereld boven de beloning van God in de komende wereld, die hij hen geeft die geloven en goede werken doen. Toen kwam Mohammed. De keizer en de perzische vorst werden versla-

gen, de priester en zoroastrische prediker werden verworpen. Maar later werden de keizer en de koning vervangen door kaliefen. (...). Massamoorden werden heilige oorlog' (*jihād*) genoemd, plunderingen als *zakāt* en het lijden van het volk werd als de wil van God gezien. (...). De kalief werd een shi'-iet en de safawieden-koning aanvaardde de positie van *shi'ah* leiderschap. (...). Bileam verliet de kerk (in het westen) en verscheen aan de universiteit.

Wij zullen nooit van onze neven, de kinderen van Kain, die elkaar steunen afkomen. Wij zijn de wezen van de geschiedenis; dat wil zeggen de armen en onderdrukten op deze aarde. Wij, de kinderen van de gemartelde

Abel, zijn de ware gelovigen in God. Abel werd het onschuldige slachtoffer van kapitalisme (Kain's eigenaar zijn). Vandaag zijn kapitalisme en het heersende kolonialisme vermomd als neo-kolonialisme. De drie afgoden zijn betrokken in het (...) hersenspoelen van de mensheid met behulp van hun experts en geavanceerde technologie".

Uit: A. Wessels, *De renaissance van de Islam*, Ten Have, Baarn, 1980, p. 132 passim en p. 133-134.

Enkele publikaties over de haddzj

IN HET NEDERLANDS:

- Alia Rudia en A. Chandoe, *Het machtige offer*, Protestantse Stichting Lectuurvoorziening, Voorburg, 1986, 99 blz. (cf. BEGRIP nr. 81, blz. 18).
- *Begrip*, nr. 5 en 16.
- *Qiblah*, nr. 3, aug.- sept. 1982, pag. 2-9.
- Simmers, J., Een zwarte steen als middelpunt van het heelal: bedevaart naar Mekka, in *Bijeen* 9 (1976) nr. 3, blz. 10-15.

IN ANDERE TALEN:

- Jackson, Paul, Pilgrimage in Islam Today, (ook Franse en Italiaanse tekst), in *On The Move*, nr. 41, mei 1984, p. 15-30. Pontificia Commissio de spirituali migratorum atque itinerantium Cura, Rome.
- Abulwafa al Ghoneimi al Taftazani, Le but du pèlerinage (ook Arabische en Engelse tekst), in *On The Move*, nr. 41, p. 6-14.
- Amin, Moh., *Pilgrimage to Mecca*, London, Mac Donald, 1978, 256 blz.
- Ahmad Kamal, *The Sacred Journey. Being Pilgrimage to Makkah*, G. Allen and Unwin Ltd., Ruskin House, London, 1961, 108 blz. Engelse tekst; 115 blz. Arabische tekst.
- Art. ḥaddj en Ka'ba in *Encyclopédie de l'islam*, 2e ed., Brill, Leiden.
- *Se Comprendre*, 20 rue du Printemps Paris, nrs. 6, 130 en 131 (rose). nrs. 93 en 99 (wit).
- *Encounter*, P.I.S.A.I., Rome, nrs. 56 en 57.

Westerlingen in Mekka en Medina

G.H.A. Juynboll.

Met toestemming van de uitgever publiceren we hieronder enkele passages uit een artikel waarin een serie westerse niet-moslim pelgrims de revue passeren. Ze waren afkomstig uit Portugal, Spanje, Italië, Oostenrijk, Frankrijk, Duitsland, Engeland, Finland en Nederland. De volledige tekst met opgave van bronnen stond in *De Arabische Wereld*, een themanummer van *De Gids*, honderddrieënveertigste jaargang, no. 9/10, 1980, ppg. 648-658.

De illustraties zijn weggelaten, evenals de beschrijving van de bedevaart.

Nog afgezien van het betreden van verboden gebied, wat op zichzelf al riskant is, is waarschijnlijk ook de bedevaart een trekpleister geweest voor het vrij grote aantal westerlingen dat zijn leven in de waagschaal heeft gesteld om het allemaal mee te maken. Echter ook overwegingen van een andere aard hebben zekere reizigers ertoe bewogen deze reis te maken. De eerste bezoeker, over wie we overigens erg weinig weten en die geen dagboek of zoiets achtergelaten heeft, was een Portugees, een zekere Pero de Covilhã. Omstreeks 1500 moet hij in Mekka zijn geweest om het terrein te verkennen voor de Portugese regering, welke immer de mogelijkheden onderzocht om nieuwe handelswegen te openen. De tweede bezoeker, een gentleman avonturier uit Bologna, Ludovico di Varthema geheten, liet ons gelukkig wel een beschrijving na van zijn uitgebreide omzwervingen.

Tussen de jaren 1503 en 1508 reisde hij door het hele Midden-Oosten. Hij was de eerste Europeaan die het idee ontzenuwde dat Muhammads graf zich in Mekka zou bevinden en dat het een geval zou zijn dat door magnetische kracht omhoog gestuwd boven de aarde zweefde. Hij wist te berichten dat Muhammads graf in Medina was. Hij verschafte zich toegang tot Mekka door zich als een Egyptische soldaat te vermommen. Na de commandant omgekocht te hebben, kon hij zich bij een troep soldaten voegen welke in Damascus was bijeengebracht om een karavaan naar de heilige stad te begeleiden. Zijn moslimse geloof werd als Egyptisch soldaat niet serieus genomen maar zijn positie als escorte-rend soldaat maakte hem immuun tegen aantijgingen.

Zowat veertig jaar geleden ontdekte de grote, inmiddels overleden, Italiaanse arabist en islamoloog Giorgio Levi Dalla Vida, in een Vaticaanse manuscript dat een gedeelte van de Koran behelsde, een dagboek van

een anonieme reiziger. (uit 1565). Dit dagboek was geschreven in geheimschrift dat erg gemakkelijk te ontcijferen bleek. (De taal bleek Portugees te zijn).

De beschrijving die deze onbekende bezoeker van de moskee gaf was uiterst accuraat. Hij wees er bijvoorbeeld op dat de houten daksparrren in het plafond van het voorportaal vermolmd waren. Deze informatie klopt met het feit dat deze balken een paar jaar later op bevel van de Turkse sultans Selim II en Murad III werden vervangen door gemetselde koepelgewelven.

Veel minder betrouwbaar zijn de beschrijvingen ons nagelaten door de volgende twee reizigers, Gregorio de Quadras en Vincent Leblanc, een Spanjaard en een Fransman. De volgende twee westerse bezoekers echter kan ik onmogelijk overslaan.

Beiden waren christenen, die als slaven van moslimse meesters gedwongen werden de heilige steden te bezoeken en de rituelen behorende bij de bedevaart te volbrengen. De eerste van deze twee was een jonge Oostenrijker die krijgsgevangene was gemaakt door de Turken na een veldslag in Hongarije en die vervolgens op de slavenmarkt in Istanbul verkocht was. Zijn naam is Johann Wild. In 1607 was hij in Mekka en hij heeft daarover een boek geschreven, waarin hij zijn minachting voor de Islam niet verheelde. Precies zoals zo veel andere westerse bezoekers, wier beschrijvingen tot ons zijn gekomen, hebben gedaan, noemde Wild de Islam gewoon een 'bijgeloof'.

De tweede christen die als slaaf van een moslimse meester op deze bedevaart ging, was een Engelsman, Joseph Pitts uit Exeter. Hij werd geboren in 1662 en toen hij vijftien was ging hij naar zee. Zijn schip werd weldra ingenomen door Algerijnse kapers en ook hij werd op de slavenmarkt verkocht, in Algiers. Hij veranderde enige keren van meester. Zijn eerste meester was erg wreed en dwong hem door middel van de bastinado zijn christelijk geloof af te zweren en de Islam aan te nemen. Misschien als het gevolg hiervan haatte hij zijn hele leven de Islam, maar precies zoals Wild kwam hij soms zeer onder de indruk van de godsdienstijver van de pelgrims welke hij met eigen ogen aanschouwde op de bedevaart. Hier volgt een citaat uit zijn eigen relaas: 'It is matter of sorrowful reflection to compare the indifference of many Christians with this zeal of those poor blind Mahometans, who will (this to be feared) rise up in judgment against them and condemn them.'

Over de Zemzem bron, waarvan het water volgens populaire moslimse opvatting wonderbaarlijk geneeskrachtige werking bezit, zei Pitts het volgende, daarbij tegelijkertijd uiting gevend aan zijn minachting voor de rooms-katholieke kerk. ' A small distance (namelijk van de Ka'ba) ... is a well which they call Beer el Zem Zem, the water whereof they call holy water and as superstitiously esteem it as the Papists do theirs'. Joseph Pitts herkreeg zijn vrijheid van zijn meester in Mekka, aangezien het voor Moslims een buitengewoon verdienstelijke daad was gedurende de bedevaart slaven hun vrijheid te geven. Na vele omzwervingen vestigde Pitts zich weer in Exeter, schreef er zijn memoires en stierf er op drieënzeventigjarige leeftijd.

De volgende westerse bezoeker die Mekka is binnengedrongen deed dat uit eigen vrije wil. Hij was een Franse Jezüiet, pater Claude Sicard geheten, die leefde van 1677 tot 1727. Hij sprak vloeiend Arabisch. Samen met twee vrienden, de Franse consul van Caïro en nog een andere rooms-katholieke misiepater (wiens naam we niet weten), volbracht Sicard de bedevaart in 1724. Hij was er namelijk in geslaagd de Turkse pasja van Caïro te overreden hem en zijn metgezellen, vermomd als de persoonlijke dienaren van de pasja, mee te laten reizen in diens gevolg in de pelgrimskaravaan van Caïro naar Mekka.

De zogenaamde dienaren van de pasja lijken de risico's die ze liepen nogal luchthartig te hebben opgenomen, als men bedenkt dat ze, naar wordt vermeld, zich zelfs overgaven aan het genot van het drinken van een beetje wijn die ze de stad hadden binnengesmokkeld. Dit schijnt eens te roekelozter te zijn wanneer we ons realiseren dat ze, zoals dui-

delijk blijkt uit het bovenvermelde manuscript, zich geheel bewust waren van het feit dat niet-moslims, als ze werden gesnapt, gewoonlijk eindigden op de brandstapel. Hierbij zij toegevoegd dat deze bestraffing ook wordt vermeld in de verslagen van enige andere Mekka-reizigers, dus het was waarschijnlijk de gewoonte.

De eerste reiziger uit de negentiende eeuw was een raadselachtige persoonlijkheid. Hij was een Spanjaard wiens werkelijke naam Domingo Badia y Leblich was, maar die er de voorkeur aan gaf aangesproken te worden met zijn aangenomen Arabische naam Ali Bey al-Abbasi. Hij werd geboren in 1766 en hij bezocht Mekka als een rijke moslim in 1807. Dat hij niettemin tot deze lijst van vermomde reizigers behoort, vindt zijn rechtvaardiging in de theorie dat hij naar alle waarschijnlijkheid een christen was die zich aanzienlijke offers getroostte om nooit zijn ware identiteit te onthullen. Op goede gronden is ooit gesuggereerd dat hij een spion van Napoleon was.

Vermomd als een moslim, Musa al-Hakim geheten, verschafte een rus met de naam Ulrich Jasper Seetzen zich een paar jaar later een toegang tot Mekka. Hij was een uitstekend geleerde, hij overtrof zelfs Niebuhr en Ali Bey. Hij werd vergiftigd, want hij werd aangezien voor een tovenaer. Al zijn bezittingen werden vernietigd.

Zijn opvolger was de vermaarde Johann Ludwig Burckhardt, de ontdekker van Petra (in het huidige Jordanië). Onder de naam Sjeikh Ibrahim b. Abdallh en vermomd als bedelaar bezocht hij in 1814 Mekka en Medina. Hij had de Zwitserse nationaliteit maar het was in feite een geleerde Engelse Vereniging, de Association for promoting the Discovery of the Interior Parts of Africa, die zijn reizen sponsorde. Muhammad Ali, de toenmalige heerser van Egypte, hield Burckhardt voor een Engelsman die zekere tijd in Caïro had gewoond. Het is verbazingswekkend dat deze gezaghebber Burckhardt niet bij de Mekkaanse autoriteiten heeft verraden, toen hij hem in Ta'if, op korte afstand van Mekka, tegen het lijf liep. Muhammad Ali was op de hoogte van Burckhardts voornemen om de bedevaart te verrichten, terwijl hij in later gevoerde gesprekken met Britse functionarissen duidelijk liet doorschemeren dat hij altijd geweten had dat Burckhardt geen echte moslim was. Hij gaf voor dat hij uit respect voor de Britten deze Engelsman had willen beschermen.

De volgende drie reizigers behoeven slechts weinig aandacht.

De eerste van deze drie was een Italiaanse avonturier, Giovanni Finati, die vermomd als de arme pelgrim Hadji Muhammad, een bezoek bracht aan de heilige plaatsen.

De tweede was een Fransman, Léon Roches. Hij maakte deel uit van een zekere diplomatieke missie in 1842-'43, toen hij besloot, vermomd als hadji Omar, de bedevaart mee te maken.

Toen hij een rituele wassing moest verrichten op de dag dat de pelgrims in Arafat verzameld waren, bemerkten enige medepelgrims, die toevallig zijn richting uit keken, dat Roches niet besneden was.

Nummer drie was een Fin, een geleerde arabist, met de naam George Augustus Wallin. Zijn Arabische naam was Wali ad-Din. Hij maakte de reis naar de heilige steden in 1845.

De volgende westerse reiziger was een Engelsman, de beroemde Richard Francis Burton. Hoewel Burtons publikaties op orientalistisch gebied later zeer gegronde reden voor twijfel gaven, is zijn verslag van de bedevaart en zijn beschrijving van de heilige plaatsen over het algemeen genomen van een bewonderenswaardige accuratesse, ondanks de arrogante toon die hij soms meende te moeten aanslaan.

De volgende reiziger, de Duitser Heinrich baron van Maltzan, maakte de reis naar Mekka in 1860. Gekleed als een Arabier had hij het paspoort van een Algerijn die Sidi Abdarrahman b. Muhammad al-DKikdi heette. Von Maltzan was er in geslaagd dit paspoort te lenen in ruil voor een grote hoeveelheid hasjiesj. Ondanks deze uitstekende vermomming werd hij in de vlakte van Arafat herkend als iemand anders dan voor wie hij zich uitgaf en zo werd hij gedwongen te vluchten nog vóór hij de bedevaart kon voltooien of een bezoek aan Medina brengen.

Nog twee avonturiers, beiden Engelsen, Herman Bicknell in 1862 en John Fryer Keane in 1877-'78, hebben de heilige steden bezocht, vóórdát daar de laatste reiziger aankwam met wie ik deze reeks zou willen afsluiten en bij wiens ervaringen ik ten slotte nog

even zou zillen stilstaan, de Nederlandse orientalist Christiaan Snouck Hurgronje. Onder de aangenomen naam Abdalghaffar leefde hij eerst vijf maanden in Jidda om zich met het Arabisch dialect van de Hidjaz vertrouwd te maken, alvorens naar Mekka te reizen. Daar heeft hij in het geheel ook vijf maanden gewoond. Hij had zich de vermomming van een adellijke Nederland-Indische arts aangemeten en hij bewoog zich hier vrij in. Hij zou waarschijnlijk nog veel langer zijn gebleven, als de toenmalige Franse consul van Jidda geen roet in het eten had gegooid. Op een dag maakte deze functionaris zijn achterdocht openbaar dat Snouck betrokken zou zijn in een schandaal waarbij een poging zou zijn ondernomen om een zeer waardevolle steen met oude Aramese inscripties het land uit te smokkelen. Zijn verdachtmakingen berustten op niets, maar hij kon toch de Turkse autoriteiten overhalen Snouck het land uit te zetten.

Snouck is waarschijnlijk de eerste westerling die foto's genomen heeft van onder meer de moskee. Ook schreef hij een zeer gedetailleerd boek over de zeden en gewoonten van de Mekkaanse bevolking.

Hij beschreef hen zoals ze gewoon waren te leven wanneer er geen pelgrims in zicht waren. De heiligste stad van de Islam kwam uit deze beschrijving te voorschijn als merkwaardig liberaal; verheven zeden werden niet erg serieus genomen.

De samenstelling van de bevolking van Mekka is kaleidoscopisch. Bijna alle Moslimse landen en culturen zijn er vertegenwoordigd in soms behoorlijk grote kolonies, die allemaal min of meer in vijandschap samenleven. Snouck komt de verdienste toe deze tot dan toe onbekende schets van Mekka te hebben gegeven.

Een gemiddeld aantal van anderhalf miljoen moslims verricht elk jaar de haddjz. In vroeger dagen was dit aantal, naar veilig kan worden aangenomen, veel kleiner. De kolossale aantallen pelgrims hebben echter in hun verbijsterende religiositeit niet nagelaten op veel reizigers grote indruk te maken, zelfs de nuchteren onder hen.

Drs. J. Slomp. Collage.

Boekbesprekingen

Islam in Nederland, Islam op school, K. Wagtendonk (red.), D. Coutinho, Muiderberg, 1987, 143 blz., f 22,50.

Deze vierde bundel in de nieuwe reeks van publicaties van de Vereniging voor de stu-

die van het Midden Oosten en de Islam (M.O. I.) bevat de voordrachten, gehouden op

25-4-1986 in Groningen over "Islam in Nederland of Nederlandse Islam?". Het antwoord op deze vraag - en tegelijk de titel van deze bundel - "Islam in Nederland" geeft al aan dat een Nederlandse Islam nog niet bestaat, ook al geeft K. Wagtendonk in zijn Woord Vooraf veel redenen aan waarom de vernederlandsing van de Islam alleen maar voordelen oplevert voor deze godsdienst, wil hij hier wortel kunnen schieten en zich op den duur hier kunnen handhaven.

M. Custers bekijkt de betrekkingen tussen moslims en de Nederlandse overheid, die een scheiding van kerk en staat voorstaat en dus geen moskeeën wil of kan subsidiëren.

J. Waardenburg vraagt zich af of de islam integratiebevorderend kan zijn, als diverse moslim groeperingen hun ethnische afkomst sterk benadrukken.

J. Beerenhout schrijft over veranderingen in de sociale kaart van de Indische buurt in Amsterdam.

De vraag of fundamentalisten in Nederland invloed kunnen hebben of kansen om hier te gedijen, wordt behandeld door Hoessein Abderrahman.

Wat leert een Turks kind binnen het traditionele Turkse Koranschoolonderwijs? Dit behandelt de imaam Karagül, die tevens pleit voor een oecumenische school met bijbel en koran.

A. van Bommel wil dat kinderen naast veel overeenkomsten tussen christendom en islam

ook de verschillen leren kennen en desondanks toch tot goede menselijke verhoudingen komen.

In welke vakken krijgen moslim leerlingen op bijzondere of openbare scholen met godsdienst te maken? In haar antwoord betreft A. Hamaekers de mening van moslim ouders, de visies van katholiek en p.c. onderwijs en haar eigen opinie.

A. Kloosterman schetst hoe de aanwezigheid van moslim leerlingen op christelijke scholen tot meerdere modellen van opvang en begeleiding kan leiden.

Hoe één zo'n model in de praktijk uitpakt - nl. de ontmoetingsschool - vertelt B. ten Broek.

A. Voorbij behandelt op p. 129 (niet pag. 131) wat men onder Geestelijke Stromingen kan verstaan en hoe het Project Interreligieuze Dialoog met symbolische vorming werkt. (cf. BEGRIP nr. 85).

Kortom, een bundel rijk aan inhoud en benaderingen m.b.t. de islam in Nederland, met name in het onderwijs, waarbij bestuurlijke, didactische en ideologische aspecten aan de orde komen.

P. Reesink.

Islam, Didache-serie 4001, 40 p., te bestellen bij J. Bouwens, Amazonelaan 41, Eindhoven, f 6,--.

Deze brochure geeft in kort bestek de essentiële gegevens over het leven van Mohammed, de 5 zuilen, de koran, huwelijk en gezin, de sjarie'a en een korte geschiedenis van de islam.

Het boekje, bestemd voor 4-HAVO leerlingen lijkt pedagogisch goed verantwoord. Een afwisselende presentatie, veel opdrachten en aanwijzingen voor werkstukken, krantenartikelen en tekeningen verlevendigen deze praktische uitgave.

Toch signaleer ik enkele schoonheidsfoutjes:

- de transcriptie van het eerste gedeelte van de geloofsbelijdenis (*sjahada* en niet *sahada*) is: *asjhadoe alla ilaha illa (A)llah* (p. 10).
- de verandering van gebedsrichting van Jeruzalem naar Mekka gebeurde tussen 622 en 624, dus vóór de val van Mekka (630) en

niet erná (p.9)..

- islam betekent niet "vrede sluiten met Allah" (p.10) maar "overgave/onderwerping (aan Allah)" (salam = vrede).
- alleen joden en christenen zijn volgens de koran "mensen van het boek", dus niet moslims (p.21).
- de gegevens over huwelijk en scheiding zijn zeer onvolledig (p.26-28): ze variëren trouwens van land tot land.
- de suggestie op p. 32 dat de oorlog tussen Iran en Iraq en de strijd in de Libanon voornamelijk van godsdienstige aard zijn, is onjuist.
- het totale aantal moslims in de wereld is niet 500 maar + 900 miljoen.

P. Reesink.

Islamitisch godsdienstonderwijs in Nederland, België, Engeland en West-Duitsland, W. van Esch en M. Roovers, I.T.S., Graafseweg 274, Nijmegen, Jan. 1987, 145 blz., f 29,-- (incl.

porto).

In hoofdstuk I wordt het uitgangspunt van het onderzoek geformuleerd: welke ervaringen bestaan er in het buitenland met islamitisch godsdienstonderwijs (i.g.o.)? Verder wordt de geografische afbakening verantwoord. Bij de data-verzameling behoren ook interviews bijv. met kerkelijke islam-secretarissen in Engeland en Duitsland, maar niet met die van België en Nederland.

Een wezenlijk onderscheid in het beschrijvingskader is dat tussen i.g.o. buiten de school, meestal koranonderwijs, en i.g.o. binnen de school, waar het belijdensaspect niet per sé aanwezig is.

Drie visies zijn mogelijk al gelang men een pan-islamitische identiteit wil bevorderen, een nationaal-islamitische (bijv. Turkse) of een modern islamitische identiteit.

De grondwettelijke vrijheid van godsdienst kan in veel westerse landen door moslims niet in praktijk worden gebracht omdat een aantal wettelijke onderwijsbepalingen m.b.t. taal, pedagogische normen en inhoud stammen uit een christelijke of humanistische samenleving. Anderzijds kunnen islamitische stromingen in Europa de vrijheid van godsdienst misbruiken door te verkondigen dat het met die vrijheid gedaan moet zijn.

Hoofdstuk II geeft achtergrondinformatie over de islam: het geloof, de 5 zuilen, de bronnen van het recht, soennieten en sji'-ieten. De koran bestaan niet uit veertien (blz. 11) hoofdstukken maar uit honderd veertien soera's. Ook zijn deze niet gegroepeerd naar toenemende lengte (p.11) maar naar afnemende lengte. M.i. onevenredig veel aandacht wordt besteed aan da'wa (waaronder ook, misschien ten onrechte, de Nurculuks worden gerekend) en islamitische bewegingen. De bladzijde gewijd aan het Turkse godsdienstpresidium is wel van wezenlijk belang om de banden te begrijpen van dit orgaan met de Turkse staat.

In de hoofdstukken III, IV, V en VI worden Nederland (p. 25-46), Engeland (47-75), W. Duitsland (77-97) en België (99-118) besproken volgens eenzelfde stramien: de islam in dat land (statistieken, oorsprong, islamitische organisaties), wettelijke bepalingen m.b.t. het g.o. en het i.g.o.; wat gebeurt er in feite aan i.g.o. buiten de school en binnen de school. (Dit laatste voor Nederland in Ridderkerk en Tiel). De gegevens uit het Waardenburg-rapport van 1983 m.b.t. statistieken in het onderwijs en het moskeeënbestand zijn intussen achterhaald.

Hoofdstuk VII vergelijkt de onderzochte landen en trekt conclusies. Zo telt bijv. Duitsland de meeste moslims en imaams, behoren Turken in Duitsland, Nederland en België tot de belangrijkste ethnische groepen en zijn de meeste moslims in Engeland Brits staatsburger.

De verschillen van islamitische stromingen lopen langs ethnische, nationale, politieke en taalkundige scheidslijnen. Zijn in België de moslims als godsdienstige gemeenschap erkend, in Duitsland zijn ze geen Körperschaft des öffentlichen Rechtes (omdat ze geen centraal gezag kennen) met als gevolg dat ze binnen het regulier onderwijs geen i.g.o. mogen geven. De Nederlandse overheid (evenals enkele deelstaten in Duitsland) geeft in beginsel in het openbaar onderwijs de gelegenheid tot het volgen van g.o. als de ouders er om vragen. In het bijzonder o. is het geven van i.g.o. afhankelijk van de houding van het schoolbestuur.

In alle onderzochte landen vinden in moskeeën korancursussen plaats. Bij streng orthodoxe organisaties worden traditionele, autoritaire onderwijsmethoden toegepast en ontbreekt pedagogisch- didactische scholing. Deze laatste bestaat wel bij de Diyanet-imaams, die een goede opleiding hebben en aandacht besteden aan pedagogisch-didactische criteria. Hier echter schuilt het gevaar van Turks nationalisme, In alle onderzochte landen heeft de kritiek op koranscholing dezelfde teneur:

- deze lessen dragen waarden en normen uit die indruisen tegen fundamentele waarden en normen van het land.
- kinderen leren onkritisch en irrationeel denken.
- imaams hebben autoritaire gezagsuitoefening.
- de cursussen hebben schadelijke gevolgen voor cognitieve, persoonlijke en sociale ontwikkeling van de kinderen.

De moslimse reacties op deze kritiek wijzen op het westers ethnocentrisme, gebrek aan onderzoek, het over één kam scheren van alle cursussen. Verder zien moslims geen gevaar in het feit dat kinderen met meerdere didactische werkwijzen in aanraking komen. Ze vinden het wel verwarrend dat kinderen met meerdere godsdiensten te maken krijgen. Om i.g.o. binnen de school te realiseren ondervindt men overal 2 belangrijke problemen:

1. verschillen i.z. doelstellingen, inhoud aanpak, opleiding. Deze verschillen spelen een rol in de relatie tussen islamitische organisaties en de overheid.
2. De vertegenwoordiging en daarmee de legitimering van i.g.o. binnen de school.

Een waardevol onderzoek dat christenen en

moslims tot nadenken stemt.

P. Reesink.

Samen wonen samen leven. Projektkrant nr. 62, juli 1987, SWSL 010-4650700. f 3,--.

Nederlands als tweede taal moet rekening houden met de complexe situatie van buitenlandse kinderen, met de onderbroken moe-

dertaalontwikkeling. De krant geeft informatie over nieuwe tweede taalmethodes, ander materiaal en boekbespreking.

Samen wonen samen leven. Projektkrant nr. 63, f 4,--.

Gaat over boek- en leespromotie en geeft suggesties hiervoor (o.a. jeugdbiblio-

theek) en boekentips voor diverse leeftijdsgroepen.

P. Reesink

Handboeken voor de ontmoeting in het prot.-christelijk onderwijs, C.P.S. 1987, Hoevelaken, (tel. 03495-41206), 207 blz., f 13,50.

Als men andersgelovige leerlingen toelaat op christelijke scholen en voor ontmoeting heeft gekozen, geven deze 2 handboeken (één voor het basis-onderwijs en één voor het voortgezet onderwijs) veel praktische informatie, vooral in het thematische gedeelte. Hier komen 24 thema's ter sprake zoals ver-

tegenwoordiging van allochtone ouders, positie van moslimvrouwen, hoe om te gaan met elkaars feesten, met bidden, racisme bestrijding, met relatie school-buurt, geestelijke stromingen, wereld oriënterende en creatieve vakken, enz. De boeken eindigen met nuttige adressen m.b.t. het onderwijs en voorlichting over ethnische groepen.

P. Reesink.

Korte berichten

Studiedagen

De werkgroep Nieuwe Religieuze Bewegingen van de Raad van Kerken houdt op 9 maart 1988 in Amersfoort een studiedag over NIEUWEALTERNATIEVE RELIGIOSITEIT BIJ JONGEREN. Deelnemers krijgen een documentatieboek.

Kosten f 25,--.

Inschrijving bij: N.R.B.

Postbus 203

3830 AE LEUSDEN

De werkgroep Islam van de Raad van Kerken organiseert op 16 april 1988 in Driebergen (Hydepark) een studiedag over LOKALE KERKEN EN MOSKEEËN.

Vacatures

There are two academic vacancies in the Centre for the studie of Islam and Christian Muslim Relations (Selly Oak Colleges, Birmingham).

Meer informatie bij de redactie.

Kerst en Islam

Diegenen die rond Kerstmis aandacht willen schenken aan:

DE GEBOORTE VAN CHRISTUS VOLGENS DE KORAN

verwijzen we naar nummer 82 van BEGRIP!

Media en minderheden in Zaltbommel

Dit projekt leverde tussen september 1985 en december 1986 27 T.V. uitzendingen op met tweetalige berichten en muziekfragmenten op de lokale T.V. kabel. Ook startten in Maart 1986 schrijflessen in eigen taal (Grafikom). Verder werd nog een cursus video-productie gegeven.

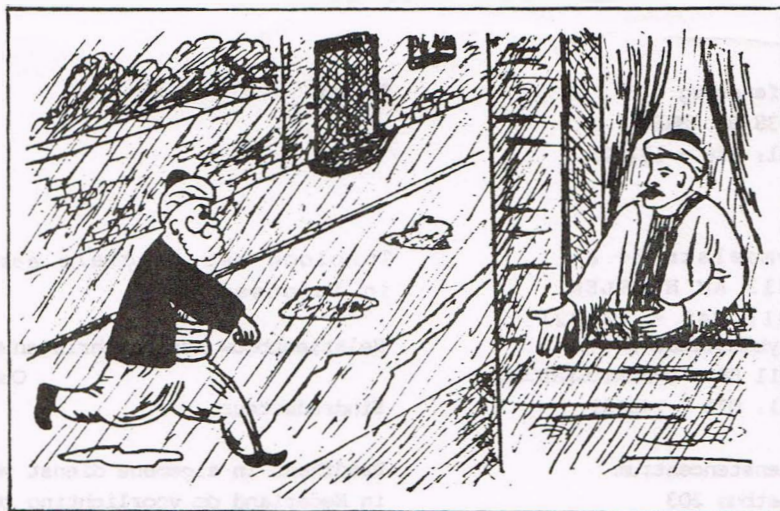
Aan het eind van de gesubsidieerde periode heeft het Marokkaanse programma een geaccepteerde zelfstandige plaats in het totale Trans Media project gekregen.

Getuigenis van een pelgrim

Tijdens de bedevaart heb ik de sterkste emoties gehad. Vreemd genoeg, midden in de menigte vergat ik die menigte. Ik bevond me echt in God's tegenwoordigheid, vooral 's nachts. Maar de omgeving stond me niet zo aan : te rijk, te glinsterend. Je kunt helaas niet om die negatieve kanten heen. De grote massa pelgrims stoorde me niet, eigenlijk hielp die me. Zo omhelste me iemand uit India, God weet waarom. We waren allen in dezelfde gewijde staat (*ihraam*). Hij zei: *as-salāmu 'a-leikum*, de vrede zij met u, de enige woorden die hij in het arabisch kende. En hij omhelsde me. Ik had die man nooit eerder gezien. Ik zal nooit de uitdrukking op zijn

gelaat vergeten. Zijn kus ging recht naar mijn hart. Ik voelde dat deze omhelzing liet zien hoe mensen met elkaar moeten omgaan. Het zou altijd zo moeten zijn.... Ook 'Arafat was onvergetelijk, buitengewoon. Allen, gelijk gekleed, in de eenvoudige *ihraam* (twee witte lappen stof) staan tegelijk op en roepen als met één stem : Hier ben ik, Heer, om uw roep te beantwoorden. Het grijpt je aan. Je voelt echt dat God roept en dat de mens antwoordt.

Mohammed Talbi

DE HADDZJI, NASREDDIN EN DE REGEN

Op zekere dag zat Nasreddin Hodzja voor zijn raam te kijken naar de voorbijgangers. Plotseling werd het donker en openden de hemelsluizen hun poorten zodat eenieder een veilig heenkomen zocht om aan de stortvloed te ontkomen. Zo ook een *hāddzjī* (iemand die de bedevaart naar Mekka heeft verricht), die Nasreddin graag de les las op godsdienstig gebied. -Waarom loop je zo hard? riep Nasreddin hem toe. - Anders word ik nog natter. - Je bent te betreuren. Een geleerd man als jij, bedreven in de godgeleerdheid, zou toch

de regen niet mogen ontvluchten, die de Voorzienigheid ons als een weldaad zendt? Op de ze woorden temperde de collega zijn vaart en kwam drijfnat thuis.

Enige tijd later regende het opnieuw maar nu zat de *hāddzjī* binnen en holde de Hodzja naar huis. -Hé, Hodzja, riep onze bedevaartganger, waarom volg je je eigen raad niet op? Ook ji vlucht voor de Voorzienigheids regen. -Praat niet zo, domoor, zei de Hodzja. Ik vlucht niet, ik vertrap zo weinig mogelijk deze goddelijk weldaad. Daarom haast ik me zo.

"HET BESTE UIT BEGRIP"

"Evenals het blad "Begrip" beoogt "Het Beste uit Begrip" bij te dragen tot dialoog en goede verstandhouding. Uit de eerste vijf jaargangen werden 19 van de 55 artikelen herdrukt in vier rubrieken: islamitische feesten en rituelen, islamitische wetgeving, theologie en politiek en relatie tussen moslims en christenen. Aan de orde komen zo het vasten en het gebed, het vrome "gedenken" van de 99 namen van God, de bedevaart en het offerfeest, alsmede de taak van de imam en een vergelijking tussen moskee en kerk. De islamitische wet betreft voedselregels, huwelijksrecht, seksualiteit en de positie van de vrouw. 'Islam en politiek' gaat o.a. over Libanon en Jeruzalem. Dit ligt iets verder van ons bed. Het vierde deel over relaties van moslims en christenen is van groot belang voor de dialoog. Het laat zien hoe moslims over Christus denken en hoe zij de gegevens van bijbel en koran met elkaar proberen te verzoenen, wat niet altijd lukt."

Dr. K. Wagtendonk

De prijs van het boek bedraagt f 15,50 incl. porto.

Te bestellen: Giro 4300211 t.n.v. Stg. Cura Migratorum - Begrip

Luybenstraat 17

5211 BR 's-Hertogenbosch

Tel: 073 - 145159

REDACTIE "BEGRIP"

Oprichter

Pater P. Backx

Effenseweg 1
4838 BA BREDA
Tel: 076 - 132825

Pastor

R.K. Kerk:

C.F.K. de Jong

Eymaelstr.34 a
6412 AM HEERLEN
Tel: 045 - 726021

Theoloog met speciale aandacht voor de islam in Indonesië.

Pater Dr. P. Reesink

Luybenstraat 17
5211 BR 's-HERTOGENBOSCH
Tel: 073 - 145159

Relatieopbouw moslim-christenen, in dienst van Stg. Cura Migratorum.

Eindredacteur.

Gereformeerde Kerken:

Drs. J. Slomp;

Dienstencentrum
Postbus 203
3830 AE LEUSDEN
Tel: 033 - 943244

Predikant in algemene dienst van de Gereformeerde Kerken in Nederland om voorlichting te geven over de ontmoeting met moslims in onze samenleving.

Dr. M. van den Boom;

vd Veerelaan 6
1181 RB AMSTELVEEN

Docent godsdienstwetenschappen en oecumena aan de opl. voor Godsdienst onderwijs (NLO) en Theologie(M.O.-A.B.) van de Vrije Leergangen te Diemen.

Drs. Mw. G. Speelman;

"Kerk en Wereld"
Postbus 19
3970 AA DRIEBERGEN
Tel: 03438 - 12241

Functionaris voor de relatie christenen/moslims, vanuit de Nederlands Hervormde Kerk.

Administratie:

Mw.A.v.d.Berg

Luybenstraat 17
5211 BR 's-HERTOGENBOSCH
Tel: 073 - 145159

Abonnementen, administratie en verzending